

בית ברנרדה אלבה

La Casa de Bernarda Alba

מאת
פדריקו גרסיה לורקה

דפים למגמת תיאטרון, מאת אורית סוקר
2010, תש"ע

פדריקו גרסיה לורקה

(בספרדית: Lorca Federico García; 5 ביוני 1898 – 19 באוגוסט 1936) היה משורר ומחזאי ספרדי. כמו כן, היה חבר יצוגי של דור ה-27 ונודע כצייר, פסנתרן, ומלחין. לורקה נרצח בידי כיתת יורים של אנשי הימין הפשיסטי בתחילת מלחמת האזרחים הספרדית, ככל הנראה בשל היותו הומוסקסואל מוצהר וקומניסט בדעותיו, ומקום קבורתו לא נודע. יחד עם זאת, סרט דוקומנטרי שנעשה ב-2006 מעלה את האפשרות שגם למשפחתו היה יד בדבר.

לאחר רציחתו על ידי הפשיסטים נאסר להזכיר את שמו או להתייחס ליצירתו במשך כ-40 שנה, עד למותו של הרודן פרנקו. אולם כיום לורקה מוכר כאחד האמנים הגדולים של ספרד המודרנית. כמו כן, דמותו של לורקה ויצירתו המופלאה קיבלו, ממדים כמעט מיתיים בעולם כולו ובפרט בספרד.

בשנת 2009 פתחה ממשלת ספרד בחפירות לגילוי עצמותיו למרות התנגדות משפחתו. ככל הנראה לורקה נטמן בקבר אחים באזור העיר גרנדה.

יצירתו של לורקה - השירית והדרמטית כאחד - היא ביטוי מורכב לא רק לתולדות חייו של המחבר ולבעיה אישית, אלא גם לרקע החברתי התרבותי והפוליטי, ולהלכי המחשבה, הזרמים האמנותיים וסגנונות היצירה של זמנו. לפיכך דיון במחזותיו מחייב התייחסות לכל הגורמים הללו. התמטיקה החוזרת בווריאציות שונות - אהבה לא ממומשת או נכזבת, עקרות, חלוף הזמן המוליך אל הכיליון - אם להזכיר כמה מנושאי המובהקים של המשורר - נובעת בלי ספק מהבעיה האישית: ההתעמתות עם ההומוסקסואליות שלו על כל המשתמע ממנה. בדרך הטבע נתפסת מיניותו על רקע התרבות שחי בה: החינוך הדתי שנולד אל תוכו, ערכי החברה ומושגי זמנו לגבי מין ומגדר. אך כל אלה לא היו מעוררי עניין רחב ומגוון כל-כך בתרבויות שונות זו מזו, עניין ההולך ומתרחב עם השנים, אלמלא התעלתה יצירתו מעל האישי, המקומי והחולף, בכוח שפתו האמנותית וכשרון היוצר המיוחד שלו.

מקום: כפר קטן בספרד. אנשי הכפר חקלאים עניים. ברנרדה היא בין האמידים בכפר.
זמן: כנראה סוף המאה ה-19 ותחילת המאה ה-20, אם כי קשה להגדיר.

ברנרדה: אם המשפחה, בעלת הבית, בת 60. הייתה נשואה בעבר והתאלמנה. עכשיו התאלמנה מבעלה השני. אשה קשה מאד, קשוחה, מאופקת, שאינה מבטאת רגשות ואינה חומלת על איש, כולל בנותיה או אמה. הדבר המרכזי בחייה הוא שמירה על כבוד המשפחה ושמירה על מעמדה הגבוה יחסית לעומת אנשי הכפר הפשוטים.

מריה חוספה: אמה של ברנרדה, בת 80. דמות הפוכה מברנרדה: כולה רגשות ויצרים. משתוקקת לאהבה, לנישואין, למיניות. נתפסת במשפחה כמשוגעת, וכלואה בחדרה.

אנגוסטיאס: בתה של ברנרדה, בת 39. היא בתו היחידה של הבעל הראשון, ולכן גם ירשה את כל הונו, מה שהופך אותה לכלה מבוקשת. מאורסת לפפה אל רומאנו, צעיר נאה בן 25, הבחור המבוקש בכפר. אחיותיה מקנאות בה על כך ושונאות אותה. משמעות שמה: יגון, מועקה. חולנית ומכוערת.

מגדלנה: בתה של ברנרדה, בת 30. שמה מרמז על צדיקות, בהיותו שמה של מריה אהובתו של ישו.

אמליה: בתה של ברנרדה, בת 27. בחורה נעימה וטובת לב.

מרטיריו: בתה של ברנרדה, בת 24. חולנית, צולעת ומכוערת. שמה מרמז על היותה קרבן-מרצון (מרטיריו – קדוש מעונה). בעבר היה לה קשר רומנטי עם בחור צעיר (אנריקה הומנס). הוא הבטיח להגיע בערב אל חלונה והיא חיכתה לו, לשווא. ללא ידיעתה, ברנרדה הודיעה לו שלא יבוא. מרטיריו בטוחה שהומאנס לא הגיע מכיוון שלא אהב אותה, ומאז אינה מאמינה עוד כי תזכה באהבה.

אדלה: בתה של ברנרדה, בת 20. הצעירה והיפה בין הבנות. מלאה בשמחת חיים. מאוהבת בפפה אל רומאנו, וכנראה שגם שוכבת איתו.

לה פונסיה: המשרתת האישית של ברנרדה, בת 60. חיה בביתה כבר שלושים שנה, אשת סודה. נאמנה לה ושונאת אותה על יחסה אליה. יש לה כתם שחור בעברה: אמה הייתה זונה וברנרדה היא שנתנה לה בית. אוהבת את הבנות ומנסה להגן עליהן. בעלת השכל הישר בחבורה. משמעות שמה: דוקרת, מנקבת.

משרתת: בת 50. נשואה ואם.

פרודנסיה: אחת השכנות. בת 50. ידידתה היחידה של ברנרדה.

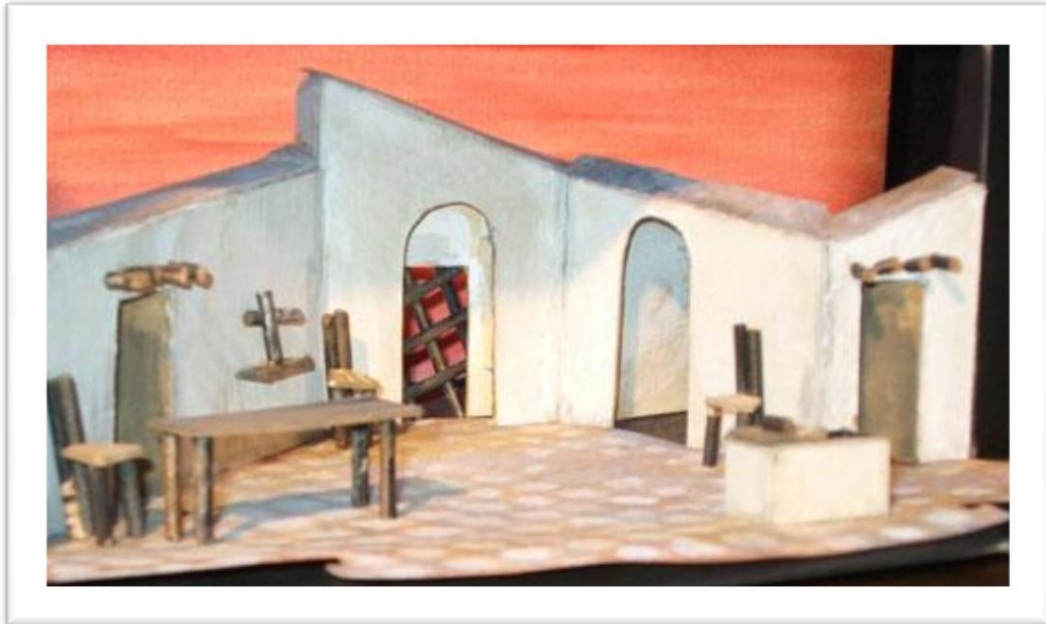
נשים שונות, בנות הכפר.

מערכה ראשונה

סעיף תיאור הבמה

חדר מבהיק בלובנו בביתה של ברנרדה אלבה. קירות עבים. בפתחים – וילונות יוטה אגודים. כיסאות עשויים מקלעת קש. תמונות נופים שלא מן העולם הזה, עם ציורי נימפות או שליטי עולם האגדות. קיץ. כשהמסך עולה, נראית במה ריקה, אפופת-שקט כבד. נשמע צלצול פעמונים.

מרכיבים בולטים בתיאור הבמה:

1. לבן בוהק: מסמל סטריליות, התנתקות מהעולם, בתולין. חתונה וגם מוות (לבן=חוסר חיים).
2. קירות עבים: מסמלים את הכלא בו סגורות הבנות, אך גם – את כלאה של ברנרדה, הכלואה בתוך מוסכמות החברה.
3. וילונות יוטה, כסאות קש: מרמזים על הסביבה הכפרית.
4. התמונות האגדיות: מרמזות על התשוקות הנסתרות של הבנות החיות בבית זה.
5. צלצול הפעמונים: מרמז על מוסכמות הדת (כנסיה) שהם כל-כך משמעותיים במחזה זה, וכן על הלווייה ממנה מגיעות הדמויות. כמו-כן, יוצר אוירה דרמטית.

סעיף עד עמ' 11: שיחה בין לה-פונסיה למשרתת

שיחה זאת משמשת כאקספוזיציה ומספקת את המידע הבא:

- דמותה של ברנרדה: קשה, מרושעת, כפוית טובה (בעיקר כלפי לה פונסיה), קמצנית (המשרתות מתלוננות על שהיא מקמצת באוכל). בני משפחתו של בעלה שונאים אותה, כל הכפר שונא אותה.
- הצגת הבעיה המרכזית: ברנרדה "נתקעה" עם חמש בנות לא יפות ולא עשירות, מה שיקשה עליהן מאד למצוא שידוך, במיוחד לנוכח גאוותה ובררנותה של אמן. ברנרדה עיוורת לצרכי הזולת ומאמללת את כל הסובבים אותה.
- נרמז לנו שגם בעלה של ברנרדה סבל מאופייה הקשה, ונהג להתעלס עם המשרתת. היא מבכה עכשיו את מותו.

עמ' 11: ברנרדה ובנותיה

הבנות לובשות שחורים, מכוסות בצעיפים גדולים ובידיהן מניפות שחורות. הן בולטות באבלן על רקע הקירות הלבנים. **הניגוד בין השחור ללבן** מדגיש את המצב הקשה בו שרויות הבנות, הפער בין תשוקותיהן ותקוותיהן לבין גזירותיה של אמן.

ברנרדה מנהלת תפילה לעילוי נשמתו של הבעל המת.

ברנרדה מכריזה על שמונה שנות האבל: "במשך שמונה השנים בהן יימשך האבל, לא תחדור הרוח מן החוץ אל תוך הבית הזה. נתאר לעצמנו כאילו סתמנו את פתחי הדלתות והחלונות בלבנים. כך היה בבית אבי וכך היה בבית סבי. בינתיים אתן יכולות להתחיל לרקום את הנדוניה שלכן". בזאת היא כאילו מכריזה על קבורתן בחיים של בנותיה. ברנרדה: "חוט ומחט לנקבות, שוט ופירדה לזכרים. ככה זה אצל אנשים ששייכים למעמד מסוים". בכך היא מכריזה כי השמירה על המעמד חשובה לה יותר מאושרן של בנותיה.

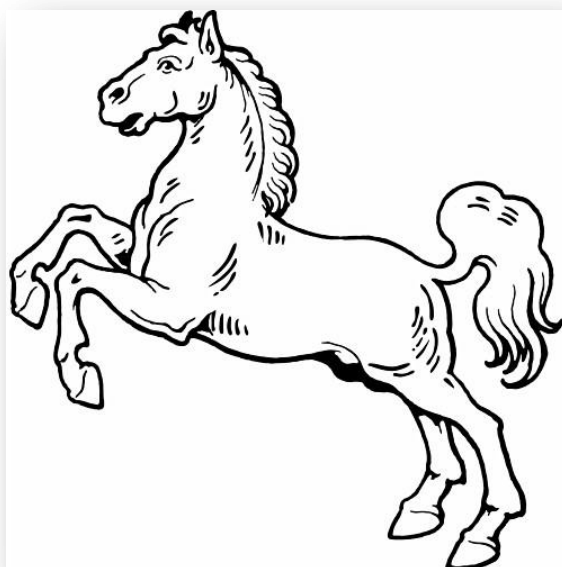
עמ' 17: היצר החייתי המאיים

למרות ניסיונה של ברנרדה לכלוא את יצריהן של בנותיה, יצרים מתפרצים ומאיימים עליה מכל עבר:

א. **מריה חוספה**, אמה הזקנה של ברנרדה, מצליחה לברוח מהחדר בו היא כלואה. היא מתקשטת בתכשיטים צבעוניים, המנוגדים לשחור וללבן השולטים בחייה של ברנרדה. היא כולה ייצר, והיא רוצה להתחתן. היא מייצגת את הייצריות בבית זה, אותה מנסה ברנרדה לכלוא ולדכא.

ב. **אנגוסטיאס** מציצה בגברים מבעד לסדק שבשער. ברנרדה כועסת עליה ומכה אותה.

ג. **לה פונסיה** מספרת כי הגברים מספרים על אשה מופקרת שהתהוללה איתם בלילה. היא רכבה איתם בעירום על סוס, לאחר שהם קשרו את בעלה לאבוס. הסוס מסמל חופש, וגם ייצריות ומיניות. ברנרדה מאזינה לסיפורים בלב חפץ, ואחר-כך מגנה אותם.

עמ' 21 והלאה: הבנות

שיחה בין מרטריו לאמליה. אמליה טובת הלב דואגת למרטריו. מגדלנה מצטרפת. אמליה דואגת גם לה.

השלוש משוחחות על יאושן לנוכח החיים המצפים להן.
הן משוחחות על **אירוסיה של אנגוסיטיאס לפפה אל רומנו**, הצעיר היפה של הכפר. כולן יודעות שהוא מתחתן איתה רק בגלל כספה.

אדלה מופיעה. היא המיואשת מבין כולן: היא לא מוכנה להישאר כלואה בבית. אדלה לבשה את שמלתה היפה והלכה להציגה לתרנגולות... כשנודע לה על אירוסיהם של פפה ואנגוסיטיאס היא נסערת ביותר.

מגדלנה מנסה לנחמה: "אני מבטיחה לך שתתרגלי".
אדלה, בדמעות זעם: "אני לא אתרגל. אני לא יכולה להיות כלואה. אני לא רוצה שהבשר שלי ייראה כמו שלכן. אני לא רוצה לאבד את הלובן שלי בחדרים האלה. מחר אני אלבש את השמלה הירוקה, ואני אוציא את עצמי לטייל ברחוב. אני רוצה לצאת!" (עמ' 27)

מתגלה **המתח בין ארבע הבנות הצעירות לבין אנגוסיטיאס**. מבין כולן היא היחידה שירשה רכוש, והיא היחידה שיש לה סיכוי לנישואין ולאושר.

עמ' 29 עד לסוף המערכה: ברנרדה מול הבנות ומול אמה

ברנרדה מצהירה שוב ושוב כי תשלוט בבית ובבנותיה: "שלא תשלו את עצמן שתצליחו אתי. עד שאצא מהבית הזה כגווייה, אני אשלוט בשלי ובשלכן".
הבנות משתתקות, אך מריה חוספה הזקנה, שמצליחה לברוח מחדרה, מסרבת לשתוק. היא דורשת לנסוע מהכפר ולהנשא. זעקתה "על חוף הים, על חוף הים להינשא!" חותמת את המערכה.

מערכה שנייה

ס תיאור הבמה

חדר לבן בביתה של ברנרדה אלבה. משמאל, דלתות לחדרי השינה. בנותיה של ברנרדה יושבות על שרפרפים ותופרות. מגדלנה רוקמת. לה פונסיה יושבת אתן. מרכיבים בולטים:

- א. הלבן – כמו במערכה הקודמת, מסמל בתולין וגם מוות.
- ב. הדלתות לחדרי השינה: חלק נכבד מהעלילה מתרחש בחדרי השינה, מבלי שנראה את המתרחש. בחדרי השינה מתלחשות הבנות עם פפה, ושם, כנראה, מתייחדת איתו אדלה.
- ג. תפירה משותפת: מלאכה נשית, משרה אפורה נינוחה ונעימה יותר. מצד שני, ידוע כי הבנות רוקמות נדוניה בה לא יוכלו להשתמש, מכיוון שלא יינשאו. לכן התפירה גם יוצרת מועקה.

ס עמ' 36-31: לה-פונסיה והאחיות

כל הבנות, מלבד אדלה, מעבירות את הזמן בשיחה.

הבנות חוקרות את אנגוסיאס על יחסיה עם פפה, ואיך הציע לה נישואין. אנגוסטיאס: "לא משהו: 'את כבר יודעת שאני מעוניין. אני זקוק לאישה טובה, שיודעת להתנהג, והאישה הזאת זה את, אם את נותנת את ההסכמה'". (עמ' 33). הבנות מקנאות ומלגלות על אנגוסטיאס, שנישאת ללא הכרות וללא אהבה.

לה-פונסיה מספרת כיצד הציע לה בעלה נישואין. היא מתארת מתח מיני ותשוקה עזה, והבנות מתרגשות. ובכל זאת, מסקנתה היא – "אתן הרווקות, כדאי לכן לדעת, שבכל מקרה, הגבר, שבועיים אחרי החתונה, עוזב את המיטה בשביל השולחן ואת השולחן בשביל הבית מרזח. ומי שלא משלימה, נרקבת מבכי בפינה". (עמ' 35). ניתן להסיק מכך כי גורלן של הנשים הנשואות בכפר אינו טוב יותר משל הרווקות (כך גם מהסיפור במערכה הקודמת על הנערה הנשואה שבעלה אינו מרשה לה לצאת מהבית).

הבנות רומזות בשיחתן כי פפה נשאר בלילות בסביבת הבית, לאחר שסיים לדבר עם אנגוסטיאס. כולן יודעות שהוא מחזר גם אחר אדלה.

אדלה מופיעה, עייפה ועצבנית. מרטריו רומזת כי היא יודעת מה מעשיה של אדלה בלילות. אדלה מתעמתת איתה.

עמ' 37-44: מתעמתים עם אדלה

לה-פונסיה מדברת בחריפות עם אדלה. היא יודעת שאדלה נפגשת עם פפה, ומנסה לשכנע אותה להפסיק זאת, כדי לשמור על כבוד המשפחה. היא מעלה תכנית שנראית לה הגיונית: אנגוסטיאס תמות בלידה הראשונה ופפה יתחתן עם אדלה. אלא שאדלה אינה מוכנה לחכות או לוותר: "מעל אימא שלי הייתי קופצת, כדי לכבות את האש שבוערת בי מלמטה עד למעלה.... אף אחד לא יוכל למנוע את מה שצריך לקרות. ... כשאני מסתכלת בעיניים שלו, נדמה לי שאני שותה את הדם שלו לאט לאט". (עמ' 38-39)

הגברים הקוצרים עוברים ברחוב ושירתם מעוררת את תשוקות הנערות. החום העז מרמז על תשוקותיהן.

אמליה ומרטריו משוחחות על פפה שנשאר בלילה ליד הבית. הן רומזות על "פירדה צעירה לא מאולפת", דימוי לאדלה.

עמ' 44-47: התמונה של אנגוסטיאס

אנגוסטיאס מתפרצת לחדר, בוכה ומתלוננת כי גנבו את תמונת פפה שהייתה חבויה מתחת לכר שלה. בחיפוש נמצאת התמונה בין חפציה של מרטריו. ברנרדה מכה אותה. מרטריו מתמרדת.

עמ' 47-54: לה-פונסיה מול ברנרדה, מרטריו מול אדלה

לה-פונסיה מנסה לפקוח את עיניה של ברנרדה למתרחש בין אדלה לפפה. ברנרדה מסרבת לראות זאת. לה פונסיה מנסה לשכנע את ברנרדה להקל על הבנות. ברנרדה מסרבת לשמוע. היא מעליבה את לה-פונסיה ומזכירה לה כי אמה הייתה זונה. היא אינה בוטחת בלה-פונסיה ובטוחה שהיא מנסה לסבך אותה כדי לפרק את משפחתה.

לה-פונסיה חושפת את סוד בנוגע למרטריו: בעבר חיזר אחריה גבר צעיר. ברנרדה ציוותה עליו להניח לה, והוא לא הגיע לפגישה שקבע עם מרטריו. מרטריו הפגועה בטוחה כי הוא נטש אותה מרצונו. ברנרדה סיכלה את הקשר מכיוון שאביו של הבחור היה פועל פשוט, והיא לא הייתה מוכנה לאפשר לדמה "האצילי" להתערבב בדמו. לה-פונסיה מוכיחה אותה על גאוותה.

לטענת לה-פונסיה, הכאב שגרמה ברנרדה למרטריו הוא שגרם לה עכשיו להתאהב בפפה ולגנוב את תמונתו.

מרטריו מתעמתת עם אדלה, אומרת לה כי היא יודעת על הקשר בינה לבין פפה וכי היא מתכוונת להפיל אותה אם לא תפסיק להיפגש עם פפה. אדלה, ביהירות רבה, מסרבת לשמוע לה.

סוף המערכה: "הנערה החופשיה הסוטה"

נשמעות צעקות מהרחוב. מסתבר שנערה שהיא בתה של **ליברדה** (משמעות השם: חופשיה) הרתה לגבר ללא נישואין. כדי להסתיר את הבושה קברה את התינוק מתחת לאבנים. הכלבים חשפו את הגופה, ועכשיו כל הכפר רץ אחריה כדי להרוג אותה.

→ **אדלה** מגיבה לידיעה באימה. ניכר שהיא מזדהה עם הנערה וחרדה שגורלה יהיה דומה.

→ **ברנרדה** מגיבה בזעם ומצהירה שיש להרוג את הנערה שסטתה מדרך הישר ו"רמסה את הצניעות".

סיכום מערכה שניה

במערכה זאת נבנה **הקונפליקט המרכזי**: **אדלה** נלחמת על מה שהיא רואה כזכותה לממש את אהבתה לפפה. היא מוכנה להקריב את חייה לשם כך.

מרטיריו נלחמת כנגדה, מתוך קנאה.

לה-פונסיה מנסה להשפיע עליה שתוותר, מתוך דאגה לשלומה ולכבוד המשפחה.

ברנרדה מסרבת לפקוח את עיניה ולראות את האמת.

מעבר לכך, אנו מגלים כי **הנשים חיות במלכוד**: מי שתתחתן – בעלה יגרום לה סבל. מי שתממש את תשוקותיה ללא נישואין – צפויות לה סנקציות חברתיות קשות. ומי שתשמור על בתוליה, כמו שרוצה ברנרדה עבור בנותיה, תיקבר חיה בביתה. **כך או כך, הנשים נולדו לחיים של סבל.**

מערכה שלישית

ס תיאור הבמה

ארבעה קירות לבנים-תכלכלים בפטיו של בית ברנרדה אלבה. התפאורה פשוטה. הפתחים מוארים באור קלוש, הבא מבפנים. במרכז הבמה שולחן ועליו מנורת-נפט. ברנרדה ובנותיה אוכלות, ולה פונסיה טורחת בהגשה. פרודנסיה יושבת בצד. עם עלות המסך שוררת על הבמה דומיה, המופרת רק על ידי קשקוש כלי האוכל.

מרכיבים בולטים:

- א. הצבע הלבן.
- ב. השולחן שבמרכז הבמה והנשים הסועדות: מזכיר את "הסעודה האחרונה" של ישו, ומרמז על העתיד לקרות.

ס שיחה עם פרודנסיה, עד עמ' 60

בפעם הראשונה והיחידה במחזה מתגלה צד אנושי אצל ברנרדה: היא נהנית מהמפגש עם ידידתה ומנסה לעכב את צאתה מהבית.

בשיחה מוזכר **סוס ההרבעה המשתולל** וחובט בקיר, מרוב חום ותשוקה לסוסות הצעירות. הסוס והחום שניהם מסמלים את היצרים הפורצים והבלתי ניתנים לדיכוי. ברנרדה פוקדת להשתלט עליו, אך ללא הועיל.

אדלה יוצאת לכיוון השער. אמליה ומרטיריו עוקבות אחריה ואינן מניחות לה.

עמ' 60-63: תפיסת העולם של ברנרדה לעומת זאת של אדלה

- ברנרדה מנסה להנחיל לבנות את תפיסת העולם שלה.
- א. מצווה על אנגוסטיאס להשלים עם מרטריו (שגנבה את תמונת פפה): "אני לא חודרת ללבבות, אבל כלפי חוץ אני רוצה שהכל ייראה טוב והרמוניה משפחתית".
- ב. מנחה את אנגוסטיאס לא לשוחח עם בעלה על דברים אישיים, לא לחקור אותו, לא לנסות להבין אותו ובעיקר – לא לאפשר לו לעולם לראותה בוכה. ניתן להבין היא אינה מאמינה שקשר של אהבה או אמון בין גברים לנשים הוא אפשרי.
- ג. מנחה את הבנות לא לחשוב על דברים רומנטיים (כוכבים) או נשגבים מבינתן.

מרטריו ואמליה מקבלות את תפיסת העולם של ברנרדה. הן עוצמות את עיניהן כדי שלא לראות את הכוכבים.

לעומתן, **אדלה** מבטאת את אופייה כשהיא מדברת על הכוכבים בשמים, שאורם הקסים אותה: "אני אוהבת לראות איך יוצאת אש ממשהו שהיה שקט שקט המון שנים". **אדלה** היא המורדת במשפחה. כמו **סבתה**, היא רוצה להתמסר לרגש וליצר ואינה מוכנה לדכא אותם.

עמ' 63-67: ברנרדה והמשרתות

אנגוסטיאס סיפרה שפפה לא יבוא הערב, מכיוון שנסע אל מחוץ לעיר. ברנרדה מאמינה. היא רוצה להשכים לישון.

לה-פונסיה מבינה שלא תוכל למנוע את הסערה המתרגשת לבוא: ברנרדה מסרבת לפקוח עיניה למציאות ואדלה מסרבת לוותר על תשוקותיה.

עמ' 67-69: מריה-חוספה ומרטריו

מרטריו מחוץ לבית, עוקבת אחר אדלה. מריה חוספה מופיעה ובזרועותיה טלה. היא מדברת דברי טירוף. התשוקה המרכזית העולה מדבריה היא – להיות שוב אם. היא מוכיחה את מרטריו על כי לעולם לא תהיה אם. היא רוצה חיים וחופש. מזהירה את מרטריו והבנות מפני פפה, ש"טרוף אתכן, כי אתן גרגרי חיטה".

מרטריו נועלת אותה בחדרה.

עמ' 70 עד הסוף: מרטריו מול אדלה, אדלה בוחרת במוות.

מרטריו אורבת לאדלה ותופסת אותה כשהיא נכנסת חרש לבית. היא מתעמתת עם אדלה, אשר "גונבת" את ארוסה של אחותה.

אדלה מצהירה כי לעולם לא תוותר על אהבתה לפפה. היא רומזת שכבר מימשה אותה. היא מאשימה את מרטריו כי התנגדותה לקשר שלה עם פפה נובעת מקנאה, ולא מדאגה לאנגוסטיאס.

מרטריו מודה כי היא אוהבת את פפה, וכי לעולם לא תאפשר כי הוא יהיה של אדלה.

אדלה: "אחרי שטעמתי את טעם הפה שלו, אני לא סובלת את האימה של הבית הזה. אני אהיה מה שהוא ירצה שאהיה. כל הכפר נגדי. שורף אותי באמצבעות-גחלים, נרדפת על ידי אלה שטוענים שהם הגונים. ואני אשים עליי את כתר הקוצים שליש לאהובות של גבר נשוי".

אדלה מבקשת לצאת. מרטריו נאבקת בה ומזעיקה את ברנרדה.

מרטריו חושפת את סודה של אדלה: "היא הייתה איתו! תראי את התחתוניות, מלאות גבעולי קש!"

אדלה מתמרדת כנגד ברנרדה.

ברנרדה יוצאת לרדוף אחר פפה, ובידה הרובה.

נשמעת יריה.

מרטריו מצהירה כי פפה מת.

אדלה יוצאת בריצה לחדרה.

ברנרדה מספרת כי פפה ברח.

נשמעת חבטה מכיוון חדרה של אדלה. לה-פונסיה נכנסת ומגלה שהיא התאבדה בתליה.

ברנרדה מצווה להסיר את גופתה מהחבל ולהלבישה לבן, כראוי לבתולה. היא מצהירה שוב ושוב כי

אדלה מתה בתולה.

ברנרדה מצווה על הבנות להסתיר את בכיין. האבל יהיה שקט.

סיכום רעיונות מרכזיים

דיכוי האישה בחברה המסורתית: יצירת המופת של לורקה נכתבה כדרמה תיעודית על נשים בחברה בה כבוד המשפחה ושמה הטוב הם הערך העליון. הנישואין אינם מביאים אושר (למשל: ברנרדה, לה-פונסיה ונשואיה הצפויים של אנגוסטיאס), האהבה ללא נישואין מביאה סבל (למשל: בתה של ליברדה; אדלה) וההתנזרות מגברים מחייבת הסתגרות כדי לשמור על השם הטוב. מי שקשובה לליבה ולתשוקותיה נחשבת למשוגעת (מריה חוספה). המוות הוא המוצא היחידי מכבלי המסורת החונקת, מן הסכמות העיוורת והעריצה שאין עליה עוררין.

ברנרדה מצטיירת כדמות קשה ואכזרית, שכבוד המשפחה חשוב לה יותר מאשרן ואפילו מחייה של בנותיה, אלא שניתן להבין כי היא בעצם סוכנת של ערכי החברה בה היא חיה.

מאבק על חירות האדם באשר הוא: אפשר לראות את המחזה כמציג את מאבקו של הפרט להגשמת חירותו האישית.

סגנון: ריאליזם

לורקה שאף לכתוב מחזה ריאליסטי שיתאפיין בפשטות ובפיכחון גמורים.

מאפיינים ריאליסטיים של המחזה:

- נושא המחזה:** במחזה הריאליסטי מודגשים האדם האינדיבידואל והחרות להגדרה עצמית. היחיד במחזות אלה ניצב אל מול החברה הנתפסת ככוח שלילי, מגביל והרסני. במחזה זה אדלה נאבקת על זכותה לחיות את חייה ולממש את תשוקותיה ואת אהבתה. גם מריה-חוספה מקבילה לה בכך.
 - הזמן והמקום:** המחזה הריאליסטי מתרחש בתקופה ובסביבה מסוימת ברורה ומוגדרת. מחזה זה מתרחש בספרד, בכפר קטן באנדלוסיה, בתחילת המאה ה-20 או סוף ה-19.
 - האירועים:** המחזה הריאליסטי מציג התפתחות עלילה הגיונית ומתקיים קשר סיבתי בין האירועים. ב"ברנרדה אלבה" העלילה ברורה והגיונית, דבר מוביל לדבר בקשר סיבתי.
 - שימוש בסמלים:** הסמלים אמורים לחשוף את משמעות היצירה. ב"ברנרדה אלבה" בולטים הקירות העבים, השחור על רקע הלבן, החום והסוסים כסמלים נושאי משמעות (בהמשך). גם לשמות הדמויות משמעות סמלית (ר' בדפים הראשונים).
 - דמויות עגולות, בעלות מאפיינים פסיכולוגיים:** במחזה הריאליסטי לדמויות מגוון של תכונות, והן מונעות ממניעים פסיכולוגיים בעברן. אפשר להסביר את כל פעולותיהן באמצעות מניעים גלויים וסמויים. חשיפת נפשה של הדמות נעשית באמצעים ריאליסטיים, כגון: שיחת טלפון, מכתב, דיווח, מחוות גוף, דיאלוגים וכד'.
- ב"ברנרדה אלבה" כל הדמויות עגולות ובעלות עומק. אפילו את ברנרדה, המצטיירת כמרשעת קשת-לב, ניתן להסביר כתוצר של החברה בה היא חיה, של נישואיה הכושלים ושל ההכרח להיות חזקה ולפרנס את בנותיה. בתחילת התמונה השלישית מופיעה שכנה, חברה של ברנרדה, אשר מסייעת בעיצוב דמותה כאדם בעל צדדים נוספים.
- הדמויות נחשפות בעיקר באמצעות מעשיהן והדיאלוגים שלהן.

6. **מוסכמת הקיר הרביעי:** העמדת פנים של הקהל ושל השמחקנים כאילו הקהל לא נמצא כלל באולם. השחקנים אינם מתייחסים לקהל בשום אופן ומתנהגים כאילו אינו קיים.
- ב"ברנרדה אלבה" קיים עולם תיאטרון סגור והרמטי. אין כל התייחסות לקהל.
7. **הדיאלוג:** מדויק ומפורט כמו במציאות, כמעט שאין מונולוגים, לשון פשוטה, כשפת הצופים. הדיאלוג קולח והדמויות קוטעות האחת את דברי השנייה, כמו במציאות.
- כל אלה מתקיימים ב"ברנרדה". הדמויות מדברות במשלב לשוני המתאים למוצאן ולמעמדן (למשל: המשרתות מקללות, מדברות בשפה פשוטה מאד).
8. **הלבוש:** מדויק ותואם את התקופה ואת מעמד הדמויות.
- ב"ברנרדה" הדמויות לבושות בהתאם למקובל בכפרי אנדלוסיה באותה התקופה.
9. **תפאורה ואביזרים:** העיצוב ריאליסטיים לחלוטין. התפאורה "כמו אמיתית", האביזרים אמיתיים, גודל הבמה כגודל חדר. הרבה חפצים על הבמה.
- "ברנרדה אלבה" מתרחש בתוך ביתה של ברנרדה. העיצוב ריאליסטי, יש חפצים רבים.
10. **הוראות בימוי:** רבות מדויקות. הדמויות תמיד פועלות על הבמה, לא עומדות "סתם" ללא סיבה והצדקה.
- ב"ברנרדה" הוראות בימוי רבות. הבנות במערכה השנייה עוסקות בתפירה וברקמה, ובשלישית – אוכלות. הכל מדמה התרחשות ריאליסטית.
11. **מוסיקה:** לצילי המוסיקה הנמקה ריאליסטית. המוסיקה אינה מופיעה כקישוט.
- ב"ברנרדה" מופיעים הפעמונים בתחילת המחזה ובסופו.

מבנה ומהות: טרגדיה מודרנית

עפ"י המודל של דורותיאה קרוק, הטרגדיה הקלאסית מורכבת מארבעים מרכיבים:

1. **המעשה המביש:** מעשה חמור ששובר את המוסכמות החברתיות ועובר על כללים מוסריים.

ב"ברנרדה" אדלה עושה את המעשה המביש כאשר היא שוכבת עם פפה.

אפשר גם לומר שהמעשה המביש הוא של החברה כולה, אשר מדכאת את הנשים. ברנרדה היא נציגת אותה חברה.

2. **הסבל והייסורים:** הסבל והייסורים באים בעקבות המעשה המביש והם חייבים להיות קשים ושקולים כנגד המעשה. לסבל ישנה השפעה הרסנית על האדם והגיבור הסובל מודע לסבלו ובשלב מאוחר יותר יתברר לו מדוע.

הבנות כולן סובלות עקב הדיכוי החברתי.

אדלה סובלת בגלל המעשה של ברנרדה (היריה) והשקר של מרטיריו ("אין פפה אל רומנו"), ומתאבדת.

3. **הידיעה:** זו הארה המגיעה לידי הגיבור ואז הוא מבין את חומרת חטאו וטעותו, ומכך משליך עליו את סבל האדם. בכך שהגיבור מבין מדוע הוא סובל, מבינים זאת גם הקוראים.

אדלה מבינה שהיא סובלת בגלל הדיכוי.

הצופים אף הם מבינים כי דיכוי האדם והאישה גורם לסבל ולטרגדיה.

4. **האישור מחדש:** בעקבות המעשה המביש התעוררו מוסכמות החברה, ונעשה אישור מחדש שבא כדי לאשר מוסכמות כמו "הרוצח בא על עונשו" ובא במחזרה על ידי הסקת מסקנה.

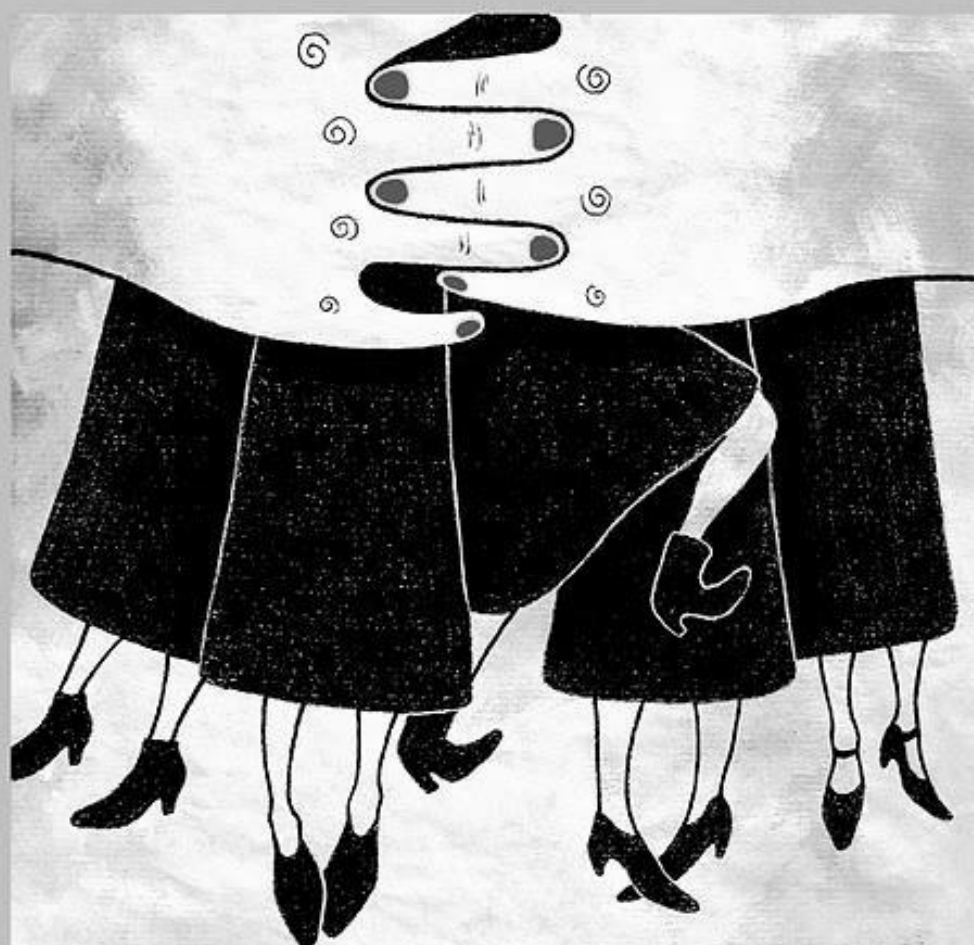
ב"ברנרדה" האישור המחודש הוא של ערכי החברה השמרנית: מי שאינה יכולה לעמוד בהן, תמות. אין קתרזיס אמיתי, אין שינוי. המועקה נשארת.

הגיבור הטראגי

בטרגדיה היוונית משתתפות דמויות נעלות. לדמויות אלה אין קונפליקט פנימי לגבי המעשים אותן הן רוצות לבצע. בניגוד לכך, לדמויות בטרגדיה המודרנית יש התלבטות אמיתית וקונפליקט פנימי.

חוקרת הספרות דורותיאה קרוק קבעה מאפיינים כוללים לגיבור הטראגי:

1. הגיבור הטראגי הוא נציג המין האנושי, המייצג את טבע האדם. הוא אינו אדם ממוצע, רגיל, בינוני חסר יחוד. הוא קצה גבולה של היכולת האנושית.
2. הגיבור הטראגי ניחן באומץ לב ואצילות (גודל נפש). אומץ הלב שווה למוסריות, ומסייע להבהרת מהותו ודרך התנהגותו של הגיבור. פונקצית אומץ הלב, מתבטאת ביכולת שלו לעמוד ללא התחמקות והשתמטות, בפני הכאב והאימה שבחיי האדם כמות שהם. הגיבורים הטראגיים חוקרים את מצבם עד הסוף, ולאחר שהם רואים, ומבינים אותו, בא תהליך הקבלה.
3. לשם הפעלה כזו של אומץ הלב דרושה היכולת לסבול. הגיבור הטראגי חושף עצמו באופן מוחלט לסבל גדול, ובכך מגיע לסיום שבטרגדיה. זהו יחודו העליון של הגיבור הטראגי. כל שאר התכונות כמו רדיפת האמת של אדיפוס, כמו דבקות אכזרית במטרה, הן תכונות טראגיות רק במידה והן נקשרות ביכולת לסבול. הסבל לא חייב להביא לידיעה עצמאית ואפילו לא חייב להתפרש במילים. תנאי הכרחי הוא ש"הסבל", יביא לידיעת, הבנה, וקבלה של הגורל האנושי.
4. הנקודה העיקרית הנכונה לגבי כל טראגדיה, היא שקיים תמיד פער בין המצב שבו נמצא הגיבור, ובין הראיה הבלתי שלמה שלו. פער זה הכרחי לעלילת הטרגדיה.
5. הגיבור הטראגי המודרני, אינו זה המייצג את קצה גבולה של היכולת האנושית, אלא זה המייצג את היכולת האנושית הרגילה, הממוצעת. נתח החיים שבו הוא מתפקד לא בא להציג את חייהם של מלכים וכיוצא בזה, אלא של בני אדם ממוצעים ורגילים, כמונו. הגיבור הטראגי המודרני, בהיותו לא אצילי במיוחד, לא "גבוה", ולא משכמו ומעלה, אלא אדם ככל האדם, הוא זה המייצג המובהק של הרגילות והשכיחות האנושית הממוצעת.

LA MAISON DE BERNARDA ALBA

Du 6 janvier au 12 février 2007 au Théâtre des Treize vents, Montpellier.

Texte français : Lillane Atlan. **Mise en scène :** Jacques Nichet. **Avec :** Émile Abossolo, Michelle Aymard, Frédérique Borie, Tania da Costa, Catherine Giros, Sophie Monnet, Samira Sedira, Annie Waterhalter, Isabella Passos.
Coproduction : Théâtre National des Treize Vents/Centre Dramatique National Languedoc-Roussillon/Montpellier, Comédie de Saint-Étienne.

❀ תפאורה ואביזרים נושאי משמעות ❀

תיאור הבמה:

החום (מניפות)

סוס / פרדה

כלי לבן רקומים

❀ תקציר – לכתובת פתיחה ❀

ברנרדה אלבה מתגוררת עם חמש בנותיה הרווקות, אמה הקשישה והמשרתת, בכפר קטן בספרד. עם מות בעלה היא כופה על בנותיה חיי פרישות וניתוק חברתי למשך שמונה שנים, כפי שמכתיבה המסורת הספרדית הנוקשה. הבנות, ובעיקר אדלה, הצעירה שביניהן, מתקשות לקבל את רוע הגזירה ומנסות להתמרד נגדה, אך ללא הצלחה. בדידותן המפליגה והאיסור שחל עליהן לצאת מבין הסגור מכרסמים בשארית תקוותן למצוא אהבה ולממש את אושרן. על אף שבין חומות האבן הסובבות את הבית נראה שחיי השגרה מתנהלים כסדרם, מתחת לשמלות האבל השחורות שמחויבות הבנות ללבוש, סוערות התשוקות והמרירות גוברת. אדלה מסרבת להשלים עם הגורל שנכפה עליה על-ידי אמה ולבסוף פורצים רגשותיה את כל האיסורים וההכתבות וגוברים את מחיר העריצות: אדלה בוחרת לסיים את חייה.

❀ ולסיום: קצת רכילות... ❀

דמותה של ברנרדה אלבה מבוססת על דמותה של פרסקיטה אלבה סיירה, שגרה עם משפחתה מול ביתו הראשון של דון פדריקו גרסיה באסקרוסה ובשכנות לדודניותיו של פדריקו לבית דלגדו גרסיה. דמות המשרתת לה פונסיה מבוססת על משרתת אמיתית, אם כי זו מעולם לא עבדה אצל פרסקיטה. אמה המטורפת של ברנרדה, מריה חוספה שאובה מקרובה זקנה אחת של משפחת גרסיה שסבלה מהזיות ארוטיות, ופדריקו ואחיו פרנסיסקו ביקרו בילדותם בפואנטה וקרוס. ואילו אנריקה הומנס (המחזר שנדחה) ומקסימיליאנו (שאשתו נלקחת לחורשת הזיתים) היו אף הם בני אדם בשר ודם. ואשר לשמלתה הירוקה של אדלה, לורקה לקח את הרעיון, משמלתה הירוקה של דודנית אחת מדודניותיו האהובות, קלוטילדה גרסיה פקוסי, שמחמת אבל במשפחה לא יכלה להתהדר בה אלא לפני התרנגולות שמאחורי הבית. אבל כמו בכל יצירותיו של לורקה, "העובדות" אינן אלא נקודת מוצא. ברנרדה אלבה היא הגזמה גרוטסקית של פרסקיטה אלבה שמתה יותר מאחת עשרה שנים לפני כתיבת המחזה, ואין זה מפתיע שאמו של המשורר הפצירה בו שישנה את שם המשפחה שלה כדי שלא לפגוע במשפחה.